

Насоки

за дейностите на психолозите и на педагогическите съветници за подкрепа за личностно развитие на децата и учениците

Въведение – за кого са тези насоки и защо са необходими?

- Настоящите насоки имат за цел структуриране и обезпечаване дейностите на психолозите и на педагогическите съветници в системата на предучилищното и училищното образование. Дейностите на психолозите и на педагогическите съветници са ключови за създаването, реализирането и развиването на институционални политики за подкрепа и работа с деца и ученици както за превенция, така и за интервенции при затруднения в обучението, психично-здравни проблеми, отношения с връстници и трудно поведение, включително интервенции при ситуации, които изискват отговор на цялата училищна общност в сътрудничество с родителите и с институциите и службите в общността, и са с принос в изграждането на позитивен психологически климат и отношения в детските градини и училищата.
- Насоките са предназначени и за директорите на детските градини и училищата при управлението на дейностите за подкрепа за личностно развитие съгласно Закона за предучилищното и училищното образование (ЗПУО) и Наредбата за приобщаващото образование, за експертите от регионалните управления на образованието, за директорите на специализирани обслужващи звена към Министерството на образованието и науката, както и за всички специалисти, които изпълняват тези дейности.
- Насоките се отнасят и до дейности за допълнителна подкрепа на деца и ученици със специални образователни потребности, извършвани от психолозите в регионалните центрове за подкрепа на процеса за приобщаващо образование и в централните за подкрепа за личностно развитие.
- Насоките кореспондират и с практиката на психолозите в детските градини, като се прилагат съобразно спецификите на работата с деца от предучилищна възраст.

- Насоките също така спомагат за синхронизиране на изискванията към дейността на тези педагогически специалисти, определени в различни нормативни актове в системата на предучилищното и училищното образование.
- В своята професионална сфера психолозите и педагогическите съветници изпълняват дейности, които са сходни, но имат и специфични области на работа, в които се разграничават – на основата на работната задача и професионалната подготовка на съответния специалист. Насоките определят начина, по който следва да се осъществяват конкретните дейности в зависимост от длъжността, както и начина на осигуряване на условия за работа на психолога и на педагогическия съветник.
- Разграничението между двете длъжности е по отношение на участието на двата вида специалисти в образователната среда с различен фокус на тяхната работа:
 - ✓ *Психологът работи на индивидуално ниво с детето или ученика в групата или класа, с учителите, с родителите и с цялата институционална общност, като извършва интервенции с фокус върху психичното здраве на детето или ученика;*
 - ✓ *Педагогическият съветник работи повече с групата или класа, управлява процесите на социализация, поддържа взаимовръзките с обкръжението на детето или ученика и изпълнява други дейности с психо-социален и педагогически фокус.*
- И двата вида специалисти формират своите дейности в контекста на подкрепата за личностно развитие в съответствие с Глава девета „Деца и ученици“ на ЗПУО. Подкрепата за личностно развитие дава алтернатива на образователния процес и променя ролята на всеки участник в него. В настоящите насоки дейностите на психолога и на педагогическия съветник се разпределят на двете равнища на подкрепата за личностно развитие – обща и допълнителна, съгласно чл. 177 на ЗПУО, в рубриките: *консултантска дейност, групова работа, експертна дейност и експертна дейност в екипна работа и взаимодействие (Таблица).*

1. Профил и функции

Профилът и функциите на педагогическите съветници и психолозите, съдържащи се в тези насоки, кореспондират с Наредба № 12 от 01.09.2016 г. за статута и професионалното развитие на учителите, директорите и другите педагогически специалисти. Тук те са представени в съответствие с рамката от европейския стандарт за психолозите¹ и според споделената визия за работата на педагогическите съветници у нас. Педагогическите съветници съчетават работата с децата и учениците и тяхната среда, което отразява в най-голяма степен процесите на образователна интеграция и приобщаващо образование, протичащи у нас през последните дванадесет години.

Психолог

Психологът е специалист с образование по психология и заема длъжността съгласно изискванията в Наредба № 12 от 01.09.2016 г. за статута и професионалното развитие на учителите, директорите и другите педагогически специалисти. Неговата работна задача включва дейности за обща подкрепа за личностно развитие – превенция, диагностика и консултиране, и дейности за допълнителна подкрепа за личностно развитие – оценка на потребности и интервенции в областта на психичното, социалното и емоционалното развитие, и на обучението на децата/учениците.

Дейностите на психолога за обща подкрепа включват:

- Предоставяне на консултиране за дете/ученик, група и/или клас в областта на психичното здраве, социалното развитие, емоционалното развитие и обучението; превенция на обучителни трудности чрез

¹ European School Psychologists Improve Lifelong Learning - ESPIL, (2010), Education, Training, Professional Profile and Service of Psychologists in The European Educational System , <http://www.efpa.eu>

прилагане на програми за развитие на децата/учениците; идентифициране на деца/ученици с изявени дарби и насочването им към подходящи програми; кариерно ориентиране на учениците;

- Консултиране на ръководството на образователната институция, на учители, родители или техни представители, на обществения съвет при изготвяне и прилагане на институционални политики и превенция на отпадането от образование, за справянето с тормоза и насилието, за екипната работа и за други планове и промени на институционално ниво;
- Разработване и прилагане на програми за групова работа с деца и ученици за развитие на социални и комуникативни умения, за превенция на зависимости и различни видове рискове;
- Посредничество при решаване на конфликти, възникващи в институционална среда;
- Провеждане на тренинги с деца и ученици, и с педагогическите специалисти.

Дейностите на психолога за допълнителна подкрепа включват:

- Оценка на индивидуалните потребности на децата/учениците чрез използване на стандартизирани диагностични формални и неформални методи и процедури за изследване с цел определяне на функционирането на детето/ученика с ориентиране към подходящата подкрепа и приобщаване²;
- Провеждане на интервюта, наблюдения, прилагане на въпросници, диагностични процедури с подходящи тестове и методики за разбиране и управление на груповите процеси, социалните норми, културните аспекти, интеракциите между децата/учениците за целите на изграждане на позитивен психологически климат; участие при анализи във връзка със създаване на институционални политики, планове, проекти;

² Диагностичната дейност на психолога се извършва в зависимост от подготовката и квалификацията на съответния специалист.

- Определяне на подходящите методи и средства за изготвяне на оценки на регионално и национално равнище;
- Интервенции за допълнителна подкрепа за индивидуална и/или групова работа по случай с деца/ученици със специални образователни потребности, в риск, с хронични заболявания, с изявени дарби; координиране на подкрепата за личностно развитие в детската градина/училището;
- Интервенции за подкрепа и консултиране на родители, учители и провеждане на тренинги.

Педагогически съветник

Педагогическият съветник е специалист с образование по педагогика, социална работа и/или психология и заема длъжността съгласно Наредба № 12 от 01.09.2016 г. за статута и професионалното развитие на учителите, директорите и другите педагогически специалисти. Неговата работна задача включва дейности за обща подкрепа за личностно развитие – превенция, и дейности за допълнителна подкрепа за личностно развитие – интервенции в областта на социалните и емоционалните умения на децата/учениците, сътрудничеството с родителите, изграждането на взаимовръзки със средата на децата/учениците и поддържането на взаимовръзките между семейството, детската градина/училището и общността.

Дейностите на педагогическия съветник за обща подкрепа включват:

- Предоставяне на консултиране за дете/ученик, група и/или клас в областта на социалното и емоционалното развитие на детето/ученика, социализирането и отношенията в групата/класа, заниманията по интереси, решаването на конфликти и повишаването на мотивацията, кариерното ориентиране, превенцията на зависимостите, хигиената, сексуалното здраве и др.;

- Консултиране на ръководството на образователната институция, на учители, родители или техни представители по отношение на институционалните политики за работа с родителите, междуинституционалното сътрудничество със системата за закрила на детето и другите отговорни институции и служби в общността;
- Разработване и прилагане на програми за групова работа с деца/ученици за развитие на социални и комуникативни умения, превенция на зависимости и различни видове рискове;
- Посредничество при решаване на конфликти, възникващи в институционална среда.

Дейностите на педагогическия съветник за допълнителна подкрепа включват:

- Участие в организирането на ресурсите за изготвяне на оценката на индивидуалните потребности на децата/учениците и плановете за подкрепа чрез осъществяване на контакт със специалистите от специализирани обслужващи звена – регионалните центрове за подкрепа на процеса на приобщаващото образование, и в насочването на деца/ученици и техните родители към подходящи ресурси;
- Провеждане на интервюта, наблюдения, прилагане на въпросници и други за разбиране на груповите процеси, социалните норми, културните аспекти, интеракциите между децата/учениците за целите на изграждане на позитивен психологически климат; участие при създаване на институционални политики, плановете, проекти;
- Интервенции за допълнителна подкрепа за индивидуална и/или групова работа по случай с деца/ученици със специални образователни потребности, в риск, с хронични заболявания, с изяви дарби; координиране на подкрепата за личностно развитие в детската градина/училището;

- Интервенции за подкрепа и консултиране на родители, учители и провеждане на тренинги;
- Участие в дейности за подобряване на подкрепата за личностно развитие и на достъпа до дейности и социално-здравни услуги на институционално, регионално и национално равнище.

2. Разпределяне на дейностите за обща и допълнителна подкрепа за личностно развитие в областите на тяхното припокриване и на разграничението им за педагогическия съветник и за психолога*

	Психолог	Психолог/Педагогически съветник	Педагогически съветник
	<i>Дейности за обща подкрепа (превенция)</i>		
Консултантска дейност	Диагностика с подходящи стандартизирани тестове и методики за целите на консултирането (напр. личностови въпросници, IQ тестове, образователни и кариерни тестове и др.) в случай, че специалистът е обучен за работа с тях и детската градина/училището е осигурило съответните тестове и методики.	Консултиране на дете/ученик, група/клас, семейство. Оценка на училищна готовност в случай, че специалистът е обучен за работа със съответна методика.	Организиране на ресурсите на равнище детска градина/училище и в общността.
	Кариерно	Кариерно и образователно консултиране.	Съветване, наставничество, беседи във

	ориентиране на учениците.		връзка с кариерното ориентиране.
		Консултиране на учители, родители, ръководство с цел подобряване функционирането и образователните постижения на децата/учениците в институционална среда.	
Групова работа	Групова кризисна интервенция при психотравматични събития.	Посредничество при конфликти в институционална среда.	Подпомагане дейността на ученическия съвет.
		Групова работа с деца/ученици по заявка на учители, класни ръководители или ръководство в случай на заявен проблем.	
		Участие в проекти, провеждане на занимания по интереси при осигурено проектно или друг вид финансиране.	
Експертна дейност	Индивидуална кризисна интервенция при психотравматични събития.	Наблюдение, изследвания и анкетни проучвания по различни въпроси, в т.ч. за Механизма за противодействие на тормоза и насилието в институциите в системата на предучилищното и училищното образование.	
		Участие в екипни срещи и комисии в детската градина/училището.	
		Координираща дейност на равнище детска градина/училище.	
		Анализи на проучвания на равнище детска градина/училище; участие в проекти.	

	<i>Дейности за допълнителна подкрепа (интервенции)</i>		
Експертна дейност в екипна работа и взаимодействие	Оценка на индивидуалните потребности на деца/ученици със специални образователни потребности, в риск, с изявени дарби, с хронични заболявания.	Участие в организирането на ресурсите за изготвяне на оценката на индивидуалните потребности на децата/учениците.	Идентифициране на децата/учениците, нуждаещи се от допълнителна подкрепа за личностно развитие.
	Участие в изготвянето на планове за подкрепа в съответните части: оценка на индивидуалните потребности, психологическо консултиране и работа с детето/ученика.	Междуинституционални срещи и сътрудничество.	Насочване към специалисти за извършване на оценка на индивидуалните потребности
	Психо-социална рехабилитация.	Участие при планиране на мерки за подкрепа на учениците и за насочването им към подходящи програми и ресурси.	
		Работа по случай, индивидуална и/или групова работа.	

**Поради голямата натовареност на тези специалисти, динамичния им график и специфичната им роля на доверени лица на ученици и родители е нецелесъобразно да им се възлагат дейности извън посочените в Наредба № 12 от 01.09.2016 г. за статута и професионалното развитие на учителите, директорите и другите педагогически специалист и в тези насоки.*

При назначаване на социален работник в училище, съгласно чл. 113 от Наредбата за приобщаващото образование, конкретните дейности на този специалист следва да се съобразят с дейностите на педагогическия съветник и на психолога, като се включи и спецификата по отношение на общата и допълнителната подкрепа за личностно развитие. Същото следва да се направи в съответствие с обучението, подготовката и квалификацията на социалния работник за извършването им.

3. Указания за място/пространство

За изпълнение на дейностите си психологът и педагогическият съветник ползват самостоятелен кабинет, разположен на тихо, но лесно достъпно място в сградата на детската градина/училището. С оглед на това, че работата на тези специалисти изисква формиране на доверителни отношения е необходимо помещението да предразполага към спокойни и поверителни разговори, както и да отговаря на санитарно-хигиенните изисквания.

Кабинетът на психолога и/или на педагогическия съветник трябва да бъде оборудван със:

- Секция с рафтове и шкафове за специализираната литература, информационните брошури, методическите наръчници и помагала, използвани в работния процес с децата/учениците и в методическото подпомагане на учителите, както и на родителите;
- Заключващ се шкаф за съхраняване на документацията от работата им;
- Работно бюро, оборудвано с компютърна конфигурация с инсталиран офис пакет и мултифункционално устройство, и/или с преносим компютър;
- Осигурен достъп до интернет мрежа;
- Оборудване за индивидуална работа с деца/ученици – подходящи мебели, в т.ч. меки мебели;

- Оборудване за провеждане на групови консултативни сесии в рамките на кабинета – мебели, модули, меки мебели и т.н.;
- Диагностични и игрови методики за работа с деца/ученици;
- Информационно табло;
- Бяла дъска и маркери;
- Канцеларски материали и консумативи;
- Друг вид оборудване – мивка и т.н.

По изключение и при наличие на екип/и за подкрепа за личностно развитие в детската градина/училището е допустимо психологът да ползва общ кабинет с друг психолог или с педагогически съветник от същото училище, ако работят в различна смяна. Недопустимо е един кабинет да се използва от специалисти от различни училища, ползващи една и съща сграда, поради необходимостта от конфиденциалност по отношение на съхраняването на информацията за децата/учениците, ползващи услугата.

4. Указания по отношение на работната заетост

- При назначение по трудово правоотношение на пълно работно време – 8 часа, психологът и педагогическият съветник отработват по 30 астрономически часа седмично в дейности, свързани с пряката им работа в институционалната среда за предоставяне на обща и допълнителна подкрепа за личностно развитие (консултиране, индивидуална и групова работа с деца, родители и учители, кризисна интервенция, водене на задължителна документация, екипни срещи и взаимодействия, работа в комисии и т.н.) и 10 астрономически часа седмично в непряка работа, която включва участие в мултидисциплинарни екипи за работа по случай, регионални и национални комисии, както и за самоподготовка, която специалистът може да осъществява извън институционалната среда.
- Разпределението на нормата от 30 часа седмична пряка заетост за всеки работен ден е в зависимост от потребностите на децата/учениците, заявките за работа и сменния режим на образователната институция.

Логика на работния график

- Естеството на работата на психолога и на педагогическия съветник изисква както работа със самото дете/ученик, нуждаещо се от подкрепа, така и пряка работа с неговото социално обкръжение – родители, учители, връстници или други лица, влизащи в отношения с детето/ученика. Поради това, че работи с различни казуси с непредвидима динамика е напълно допустимо и приемливо графикът на работа да бъде също толкова динамичен и да търпи периодични промени според необходимостта и заявките.
- Психологът и педагогическият съветник разпределят както седмичната си заетост, така и годишната такава, спрямо логиката на дейностите, които изпълняват: например, оценката на училищната готовност на първокласниците може да се извърши около 3 седмици след началото на учебната година с оглед първоначалната адаптация на най-малките ученици и/или непосредствено след записване на кандидатстващите деца за първи клас за целите на разпределянето по паралелки, предварителната работа с учениците, разпознаването на ученици с нужда от подкрепа и др. Според професионалната си преценка психологът и педагогическият съветник съставят графика си на работа като разпределят часовете за консултантска дейност, групова работа и експертна дейност на двете равнища на подкрепата – обща и допълнителна.
- Поради естеството на работата броят на извършените дейности може да не съответства на броя на учебните часове. Една дейност в графика на психолога и на педагогическия съветник може да обхваща времето на два или повече учебни часа или да се проведе за по-малко от един учебен час в зависимост от конкретния случай.
- Формирането и структурирането на графика на психолога и на педагогическия съветник се извършва на основата на договаряне със заявителите и ползващите съответната подкрепа и това се отразява в Дневника за дейности за подкрепа за личностно развитие. Разписанието на часовата заетост на психолога и педагогическия съветник се поставя на видно място.

5. Указания към воденето на задължителната документация

Психологът и педагогическият съветник попълват Дневник за дейности за подкрепа за личностно развитие. В него се вписва **само** видът на извършените дейности за деня без да се включва конфиденциална информация за детето/ученика.

Друга част от документацията на психолога и на педагогическия съветник:

- Документи от оценката на потребностите на деца и ученици със специални образователни потребности в съответната част – за психолога;
- Документи от оценката на потребностите за деца в риск – за психолога и за педагогическия съветник;
- Планове за подкрепа на деца/ученици в съответната част – за психолога и за педагогическия съветник;
- Документи от оценката на проблема и план за действие – като член на екипа за превенция на тормоза и насилието съгласно Механизма за противодействие на тормоза и насилието в институциите в системата на предучилищното и училищното образование – за психолога и за педагогическия съветник.³

³ Дневник за регистриране на прояви на тормоз от второ и трето ниво съгласно Приложението към Механизма се попълва от всеки наблюдавал ситуацията съобразно приетите и утвърдени от директора Правила за реагиране и може да се съхранява от психолога или от педагогическия съветник.